

Nová definice mění hranici švarcsystému. Kdo by mohl nově pracovat na IČO?

Datum 23.9.2026
Subjekt HAVEL & PARTNERS
Region Czech Republic
Kategorie Trade and economy, Companies, Law

Desítky tisíc lidí možná brzy přestanou spadat do takzvaného švarcsystému, aniž by se způsob jejich práce změnil. Vláda schválila novou definici závislé práce, v níž může rozhodnout jediný chybějící znak. Na konkrétních příkladech ukazujeme, kdo by se mohl nově ocitnout mimo švarcsystém a proč jiným bude dál hrozit milionový problém.

Programátor pracuje několik let téměř jen pro jednu společnost. Používá její notebook, chodí na týmové porady a každý měsíc fakturuje stejnou částku. Do kanceláře ale nemusí přijít v určitou hodinu a sám si rozhoduje, kdy úkoly dokončí. Je to podnikatel, nebo zaměstnanec převlečený za živnostníka?

Dnes na podobnou otázku neexistuje jednoznačná odpověď. Inspekce práce a následně soud při podezření zkoumají, jak spolupráce skutečně funguje. Tuto hranici má nyní ale změnit vládou schválený návrh nové definice závislé práce.

Vláda změnu předložila ve stejném balíku, kterým do českého práva převádí evropskou směrnici o platformové práci. Ta má zlepšit pracovní podmínky lidí pracujících prostřednictvím digitálních platforem, například řidičů nebo kurýrů.

Změna obecné definice závislé práce ale podle výzkumného ústavu PAQ Research není evropskou směrnicí vyžadována a český návrh jde v tomto bodě nad její rámec. Dopadne přitom na celý pracovní trh, nikoli pouze na digitální platformy.

Podle analýzy PAQ Research by kvůli novému znění mohlo ze současné definice švarcsystému vypadnout sedmdesát až devadesát procent případů. Organizace tuto změnu označuje za jejich faktickou legalizaci. Jan Procházka, partner advokátní kanceláře Havel&Partners, je však v hodnocení možných dopadů opatrnější.

V modelu PAQ Research dnes vykazuje znaky závislé práce přibližně šest procent OSVČ. Podle navržené definice by to bylo pouze 0,8 procenta, tedy zhruba osm tisíc lidí. Podle odhadu organizace by se tak mimo definici švarcsystému mohlo nově ocitnout přibližně padesát až osmdesát tisíc lidí.

Rozhodnout může jeden chybějící znak

Švarcsystém není každá práce pro jednoho klienta ani každá pravidelná faktura. Jde o situaci, kdy člověk formálně podniká, ale ve skutečnosti vykonává závislou práci, která by měla probíhat v pracovně-právním vztahu.

Návrh nově pracuje se šesti znaky, které musí být splněny současně. Dva se týkají toho, že člověk pracuje osobně a jménem zaměstnavatele. Další čtyři mají určit, zda mezi oběma stranami existuje vztah nadřízenosti a podřízenosti: firma práci organizuje, kontroluje její výkon, pracovník se řídí jejími pokyny a pracuje v určené pracovní době.

Právě poslední podmínku PAQ Research kritizuje. Podle organizace nemá určenou pracovní dobu jako nezbytný znak žádná jiná země Evropské unie. Podobný znak loni kvůli riziku zneužití zrušilo také Slovensko.

Podstatné je, že všechny požadované znaky musí být splněny současně. Pokud jeden z nich skutečně chybí, nemělo by jít o závislou práci a činnost by mohla být vykonávána na IČO.

PAQ Research proto na konkrétních profesích ukazuje, jak by se stejná spolupráce mohla posuzovat dnes a jak podle navržené definice. U některých lidí by mohl rozhodnout jediný chybějící znak. Vztah, který dnes může být považován za švarcsystém, by se tak nově mohl ocitnout mimo jeho definici.

Programátor s firemním notebookem

Představme si programátora, který několik let pracuje téměř výhradně pro jednu společnost. Používá její notebook, chodí na týmové porady a vedoucí mu zadává konkrétní úkoly. Na rozdíl od běžných zaměstnanců ale nemá pevně stanovenou pracovní dobu. Sám si vybírá, kdy bude pracovat a zda úkoly splní doma, nebo v kanceláři.

Dnes by inspekce posuzovala celou spolupráci. Zajímalo by ji nejen to, zda má programátor pevnou pracovní dobu, ale také kdo mu přiděluje práci, nakolik je začleněný do firemního týmu, zda se musí řídit pokyny nadřízeného a jak vztah ve skutečnosti funguje. Z kombinace těchto okolností by mohla dojít k závěru, že programátor fakticky pracuje jako zaměstnanec.

Nová definice má být konkrétnější. Aby šlo o vztah nadřízenosti a podřízenosti, muselo by být současně splněno několik přesně vyjmenovaných podmínek.

Jednou z nich je výkon práce v pracovní době. Pokud si programátor skutečně určuje svůj čas sám, mohl by právě tento chybějící znak znamenat, že jeho spolupráce už nebude považována za závislou práci. Ani to ale není automatické.

Podle Procházky navíc zatím není jasné, jak přesně se má nový znak práce v pracovní době vykládat. Nestačí proto pouze odstranit ze smlouvy začátek a konec směny. Návrh totiž zatím jasně neříká, co všechno se pod práci v pracovní době skrývá.

Pokud by například programátor musel být každý všední den od devíti do pěti dostupný kolegům, účastnit se povinných porad a okamžitě reagovat na zadané úkoly, mohl by mít pracovní dobu fakticky určenou, i když ji ve smlouvě nikde nenajde. Zrovna v takových situacích proto budou muset rozhodnout inspektoráty a soudy.

Pojišťovací agent podle firemních pravidel

Dalším příkladem PAQ Research je pojišťovací agent, který pracuje pro jednu společnost, používá její logo, produkty i vybavení a smlouvy uzavírá podle stanovených metodických pokynů. Stejnou práci za obdobných podmínek přitom mohou ve společnosti vykonávat i zaměstnanci v pracovním poměru.

Dnes by tato podobnost mohla přispět k závěru, že agent ve skutečnosti pracuje v podřízeném postavení. Podle nové definice by však mohlo rozhodnout, zda mu společnost práci skutečně organizuje.

Pokud by mu pouze stanovila pravidla pro nabízení svých produktů, ale neurčovala, jak si má každodenní práci rozvrhnout, jeden z povinných znaků by mohl chybět. Agent by se tak mohl ocitnout mimo novou definici závislé práce.

Účetní, které firma pouze přivádí klienty

Dalším příkladem PAQ Research je účetní pracující na IČO pro účtárnu, která poskytuje služby většímu počtu klientů. Účtárna jí zprostředkovává stabilní zakázky a vyžaduje práci v pevně stanovené době, nijak ale nekontroluje, jak účetní jednotlivé zakázky zpracovává.

V současné době by právě pevně určená pracovní doba mohla podle PAQ Research svědčit o tom, že účetní není vůči účtárně zcela samostatná a vztah vykazuje znaky nadřízenosti a podřízenosti.

Podle navržené definice by však samotná pracovní doba nestačila. Musely by být současně splněny i další podmínky, mimo jiné organizování a kontrola práce ze strany firmy.

Pokud tedy účtárna účetní pouze zajišťuje stabilní přísun klientů, ale neurčuje jí pracovní postup ani nedohlíží na to, jak zakázky zpracovává, jeden z povinných znaků by mohl chybět. Spolupráce by se proto podle nového vymezení nemusela považovat za závislou práci, přestože účetní pracuje v čase stanoveném firmou.

V modelu PAQ Research má na výsledný počet zachycených případů větší dopad podmínka organizování práce zaměstnavatelem než často zmiňovaná pracovní doba.

Pokud by z nové definice zmizela podmínka práce v pracovní době, podíl OSVČ splňujících všechny zbývající znaky by vzrostl pouze z 0,8 na jedno procento. Bez požadavku, aby firma práci organizovala, by se zvýšil na dvě procenta.

Jde však o modelový příklad vycházející z dat o OSVČ. O tom, zda konkrétní spolupráce naplňuje zákonné znaky závislé práce, by rozhodovalo její skutečné fungování a při sporu konečný výklad soudu.

Řemeslník pracující pro jediného dodavatele

Hraniční může být také postavení řemeslníka, který dlouhodobě pracuje pro jediného dodavatele. Firma mu poskytuje materiál i vybavení, požaduje osobní provedení zakázky a určuje, jak má výsledné dílo vypadat. Nikdo ale přímo nedohlíží na to, jak řemeslník při práci postupuje.

V současnosti by inspekce posuzovala spolupráci jako celek. Zkoumala by například, zda řemeslník pracuje dlouhodobě jen pro jednu firmu, používá její materiál a vybavení, musí zakázku vykonat osobně a řídí se jejími požadavky. Z kombinace těchto okolností by mohla dojít k závěru, že ve skutečnosti funguje jako zaměstnanec.

Podle nové definice by však mohlo rozhodnout, zda firma jeho práci skutečně kontroluje. Je rozdíl mezi tím, když si objedná konkrétní výsledek, a tím, když řemeslníkovi průběžně určuje pracovní postup, dohlíží na něj a kontroluje každý krok.

V prvním případě se firma chová jako zákazník vůči samostatnému podnikateli. Ve druhém už může řemeslníka řídit podobně jako vlastního zaměstnance. Pokud by však chyběla kontrola práce, jeden z nově požadovaných znaků by nemusel být splněn.

Právník brzdí závěry o legalizaci

PAQ Research mluví o skutečné legalizaci vztahů, které byly dosud v rozporu se zákonem. Jan Procházka je v hodnocení opatrnější. Podle něj nemá novela zavádět úplně nový princip, ale přesněji vymezit ten dosavadní a omezit prostor pro příliš široký výklad jednotlivých znaků.

„Jde nyní v první řadě o to, aby se skutečně prosadil koncept, že jakmile není jediný znak závislé práce naplněn, nejde o závislou práci a příslušná činnost může být vykonávána na IČO,“ vysvětluje Procházka.

Teprve rozhodování inspektorátů práce a případně soudů ukáže, zda bude skutečný dopad tak velký, jak odhaduje PAQ Research. Firmy by mohly nabýt dojmu, že stačí externistům přestat určovat pracovní dobu nebo jim ve smlouvě umožnit, aby se nechali zastoupit.

Podle Procházky ale samotná formální změna nemusí stačit. Není například jisté, zda pouhé neurčení pracovní doby automaticky znamená, že tento znak není naplněn. Stejně tak nestačí, pokud možnost nechat se zastoupit nebo odmítnout zakázku existuje pouze na papíře.

Smlouva proto musí odpovídat každodenní praxi. Podstatné bude, kdo práci organizuje, kdo určuje její čas a postup, kdo zadává pokyny a kdo kontroluje její provedení.

Výrazným varováním je také začlenění živnostníka do organizační struktury společnosti. Riziko roste, pokud má fakticky interní pozici, nadřízené či podřízené, řídí zaměstnance a hodnotí jejich práci podobně jako běžný firemní manažer.

Riziko mohou zvyšovat i další okolnosti, které se objevují v modelových příkladech PAQ Research: dlouhodobá práce pro jedinou společnost, používání jejího vybavení, povinná přítomnost na pracovišti nebo pevně určená pracovní doba. Ani jedna z nich však sama o sobě automaticky neznamena švarcsystém.

Faktura sedmdesát tisíc, účet přes milion

Pro firmy není chybné nastavení spolupráce jen otázkou případné pokuty od inspekce práce. Pokud úřady vyhodnotí vztah jako závislou činnost, mohou se již vyplacené odměny zpětně posoudit jako mzda. S tím souvisí doplacení sociálního a zdravotního pojištění, záloh na daň z příjmů a případných sankcí.

Procházka dopad ukazuje na externistovi, který firmě dva roky fakturuje sedmdesát tisíc korun měsíčně. Za 24 měsíců obdrží celkem 1,68 milionu korun. V jeho orientačním modelu činí sociální pojištění za zaměstnance a zaměstnavatele 535 920 korun, zdravotní pojištění 226 800 korun a záloha na daň z příjmů 252 tisíc korun.

Celkový objem dodatečně odváděného pojistného a daně by tak v tomto modelu dosáhl 1 014 720 korun, tedy více než šedesát procent původně vyplacené částky. K tomu by se mohly přidat případné sankce.

„Pokud bude spolupráce s OSVČ posouzena jako závislá činnost, vyplacená odměna se zpětně posoudí jako mzda a firmě vznikne řada souvisejících povinností,“ shrnuje Procházka.

Jde o modelový výpočet, nikoli o univerzální částku, kterou úřady automaticky vyměří každé firmě. Skutečný dopad závisí na konkrétním nastavení odměny, daňové situaci pracovníka, délce posuzovaného období i případných sankcích.

Práce na IČO může být finančně výhodná pro obě strany. PAQ Research uvádí hypotetický příklad programátora, který by místo hrubé mzdy osmdesát tisíc korun začal stejnou částku fakturovat.

Jeho průměrný čistý měsíční příjem by za předpokladu využití daňového paušálu mohl vzrůst přibližně o deset tisíc korun. Náklady společnosti by naopak klesly asi o 27 tisíc korun měsíčně.

Úspora má ale druhou stranu. Živnostník nemá automaticky placenou dovolenou, ochranu při překážkách v práci ani stejné zajištění při pracovním úrazu. Nemocenské pojištění si musí řešit sám a nižší odvody se mohou promítnout do jeho budoucího důchodu. Spolupráci je také možné zpravidla ukončit snáze než pracovní poměr.

<https://www.havelpartners.cz/nova-definice-meni-hranici-svarcsystemu-kdo-by-mohl-nove-pracovat-na-ico>